

RURALNI PROSTOR - pristupi definiranju

Doc.dr.sc. Aleksandar Lukić
Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

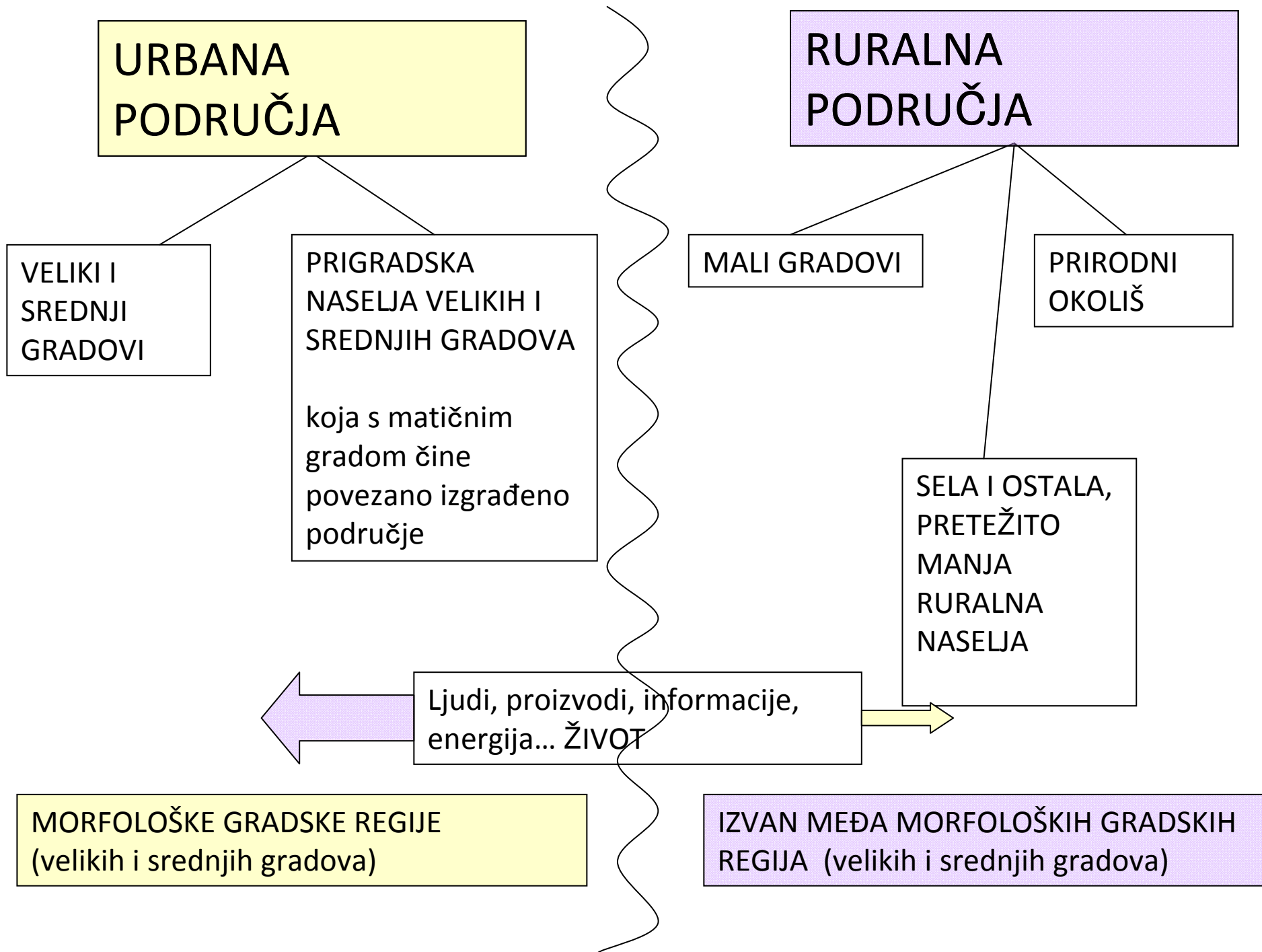
Definicija ruralnog prostora

- Univerzalna definicija i metodologija diferenciranja ruralnih i urbanih područja jednostavno ne može postojati jer ovisi o tome:
 - tko definira i tumači ruralno (diskurs),
 - s kojom svrhom (namjena),
 - gdje i kada se o tome raspravlja (konkretan geografski prostor i vrijeme)
 - te u kojoj se mjeri ruralno definira kao reziduum odnosno sve ono što nije urbano (urbano kao referentna točka).

„Ruralno društvo, kako se obično shvaća u Europi...

- ...obuhvaća regije i područja različitih djelatnosti i krajolika te uključuje prirodni okoliš, poljoprivredna područja i obradive površine, sela, male gradove, regionalne centre i industrijalizirana ruralna područja.”
- Obuhvaća oko polovice stanovništva i nešto više od 80 posto teritorija Europske zajednice.
- Složena ekonomska i socijalna struktura koju čini niz različitih aktivnosti: poljoprivreda, obrtništvo i poduzetništvo, mala i srednje velika industrija, trgovina i usluge.
- Nadalje, važna je i njegova uloga tampon zone koja osigurava regenerativni okoliš nužan za ekološku ravnotežu.
- Konačno, sve je značajnija njegova uloga kao prostora za odmor i slobodno vrijeme“.

Izvor: EU, 1988. Budućnost ruralnog društva („The Future of Rural Society“)

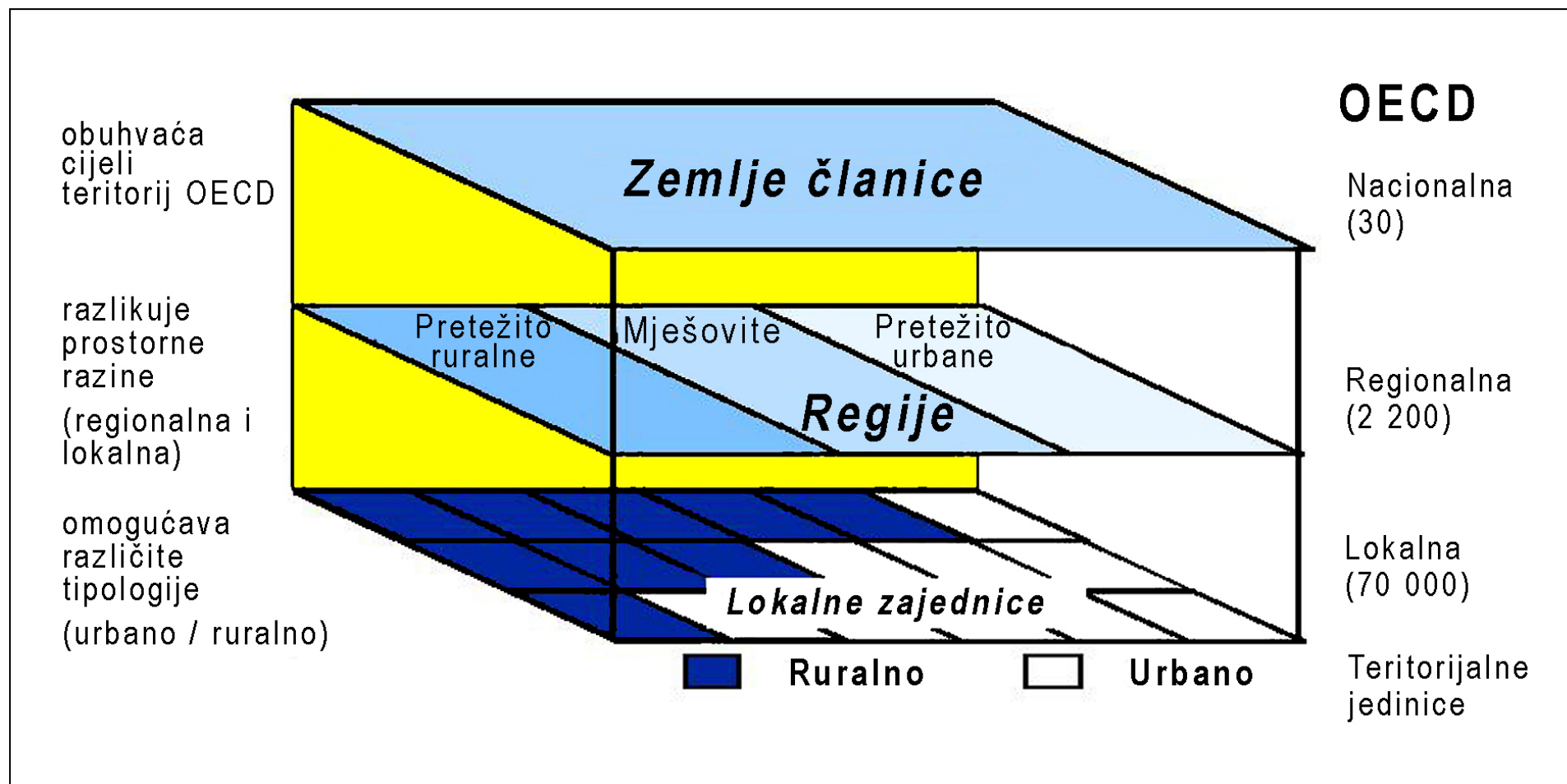

PRIMJERI KORIŠTENIH INDIKATORA

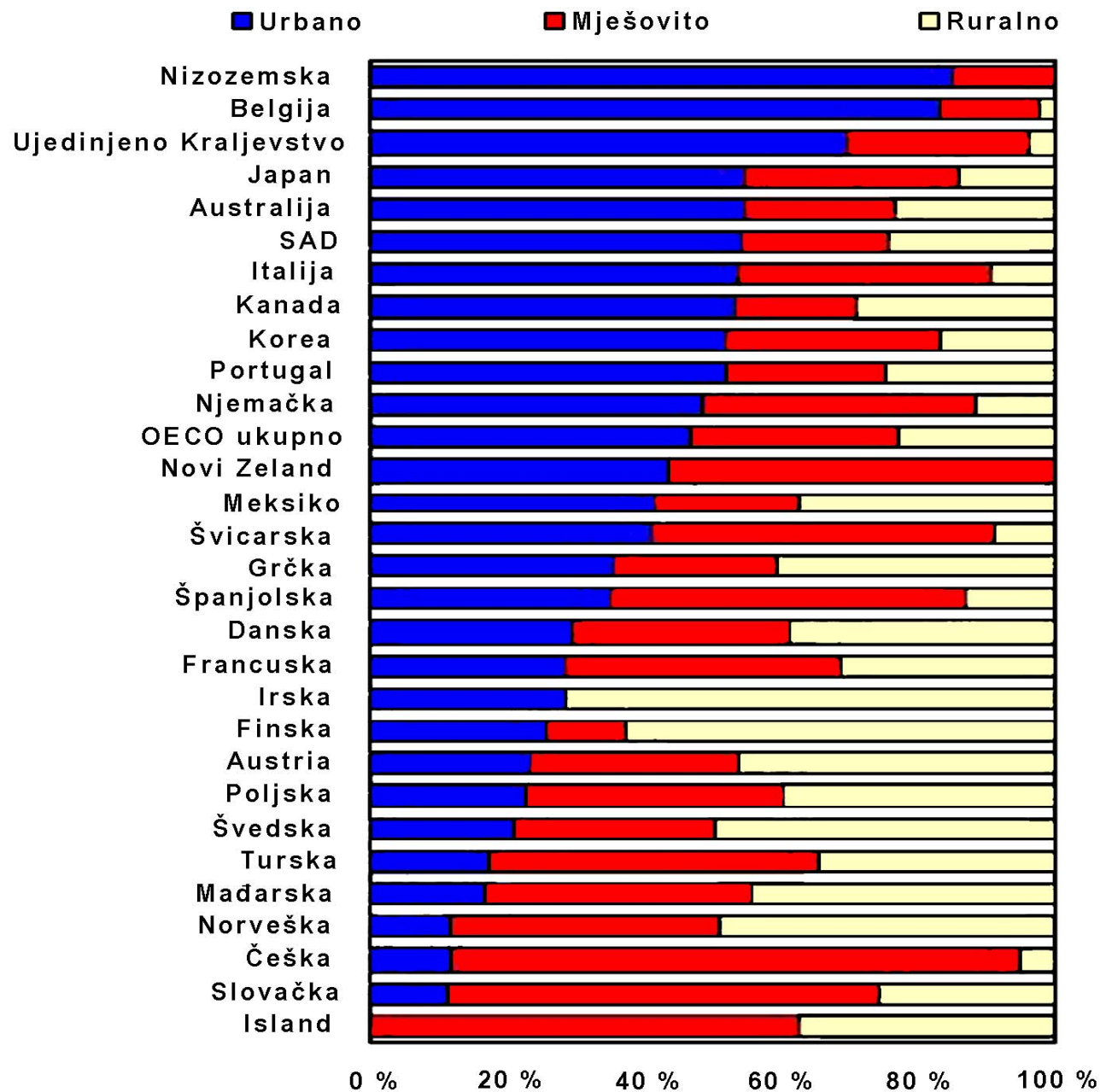
- U službenim (popisnim i sličnim) definicijama urbanih odnosno ruralnih naselja koristi se **pet temeljenih kriterija**:
 - a) veličina naselja (broj stanovnika ili stanova),
 - b) gustoća naseljenosti,
 - c) administrativni status,
 - d) socio-ekonomska struktura i mobilnost stanovništva te
 - e) urbana infrastruktura i morfološka obilježja naselja.

Izvor: Demografski godišnjak Ujedinjenih naroda, 2006.

PRIMJER: OECD

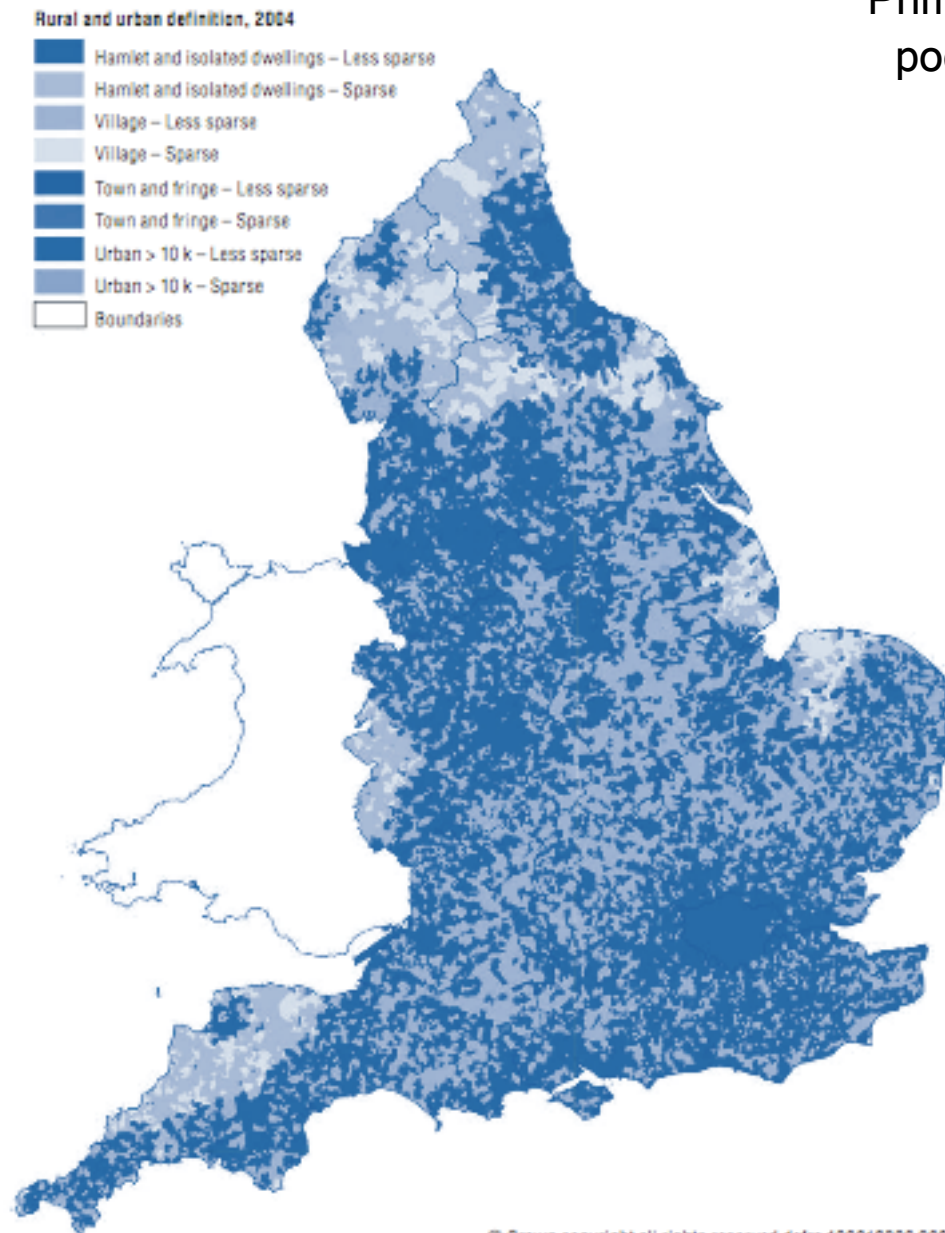

Sl. 1. Metodologija izdvajanja pretežito ruralnih, prijelaznih i pretežito urbanih regija prema OECD-u

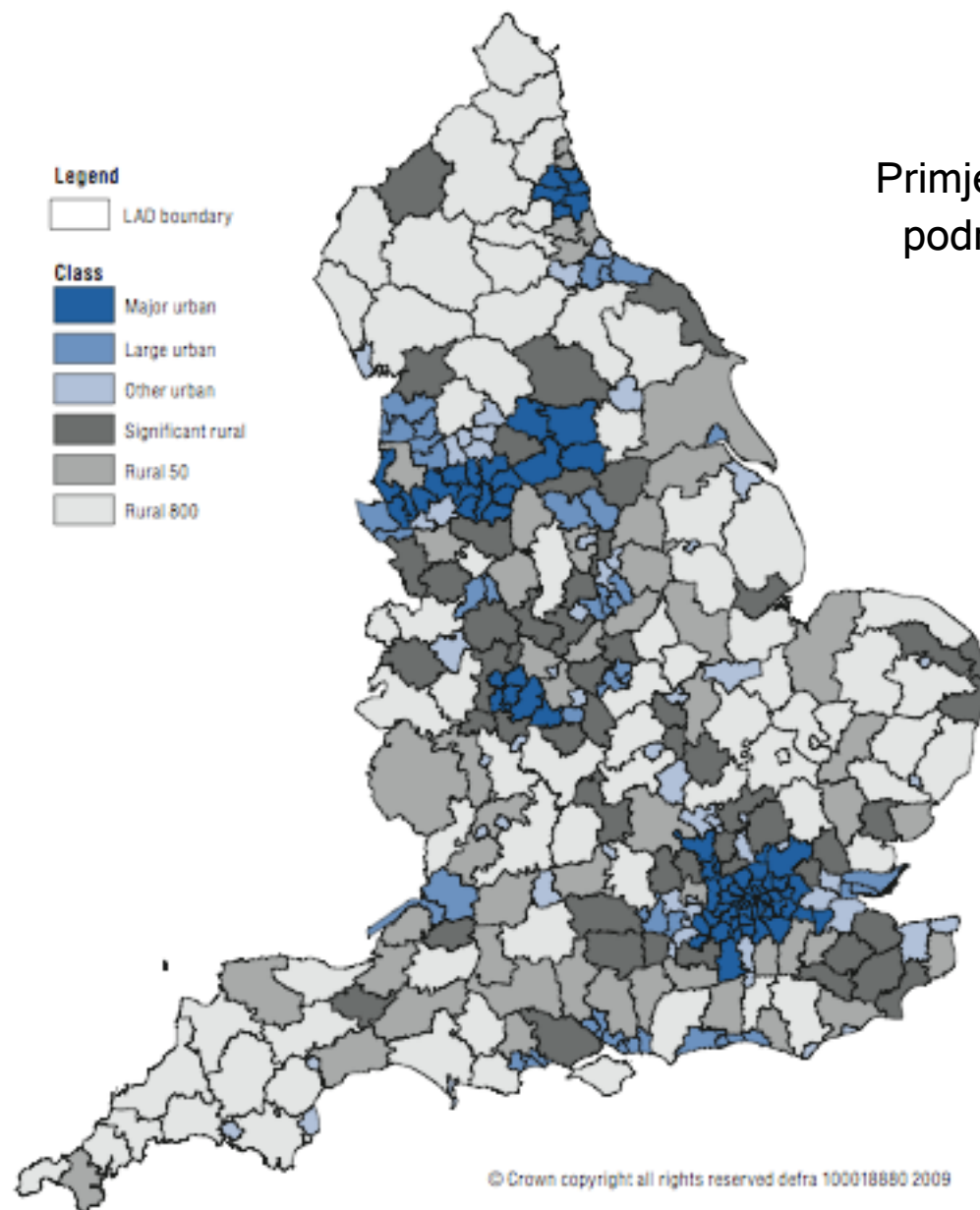
Sl. 3. Udio stanovništva u urbanim, mješovitim i ruralnim regijama država OECD-a 2004.

Figure 1.2. Map: Definition in terms of sparsity

Primjer definicije ruralnih i urbanih područja - Engleska

Figure 1.3. Map: Definition based upon existing administrative boundaries

Primjer definicije ruralnih i urbanih područja - Engleska

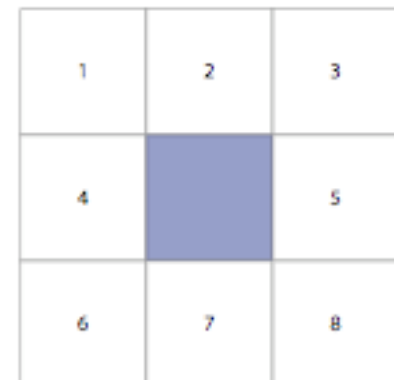
Note: This map refers to the pre-2009 local authority rural-urban classification, which pre-dates the reorganisation of local government in April 2009.

Source: Defra.

- PREDNOSTI OECD-ove metodologije:
 - mogućnost statistički opravdanije međunarodne usporedbe podataka u odnosu na usporedbu temeljenu na nacionalnim definicijama
 - osjetljivost na različite kategorije prostora (urbane, ruralne i mješovite regije).
- OGRANIČENJA:
 - jednodimenzionalan pristup – gustoća stanovništva kao jedina varijabla;
 - jedinstven diskriminatorni prag gustoće naseljenosti;
 - pitanje veličine regija u nekim državama, što utječe na udjele pojedinih tipova;
 - neosjetljivost na diferencijaciju urbanih i ruralnih područja na prostornim razinama nižim od lokalnih zajednica, zbog čega njena implementacija u smislu izrade programa ruralnog razvoja postaje upitna.

Nova urbano-ruralna tipologija - Europska komisija

- Europska komisija danas koristi novu metodologiju temeljenu na izmjenjenom OECD-ovom pristupu
- Temelji se na kilometarskoj mreži (grid)
 - Gustoća naseljenosti od 300 st. u kvadrantu 1x1 km²
 - Najmanje 5000 stanovnika u međusobno povezanim kvadrantima 1x1 km² s gustoćom od najmanje 300 stanovnika

Izvor: A revised urban-rural typology, Eurostat regional yearbook 2010

Hrvatska

- Službene definicije ruralnog i urbanog prostora obuhvaćaju:
 - **upravne**
 - Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi
 - **popisne**
 - **ostale službene definicije**
 - institucije u cilju provedba posebnih mjera i programa
 - npr. OECD i sl.

Model diferencijacije urbanih, ruralnih i prijelaznih naselja u Republici Hrvatskoj, DZS 2011.

- URBANA:

- Sva naselja sjedišta upravnih gradova (bez obzira na broj stanovnika).
- Sva naselja veća od 10.000 stanovnika.
- Naselja od 5000-9999 stanovnika, s 25 % i više zaposlenih u naselju stanovanja, i to u sekundarnim i tercijarnim djelatnostima (u odnosu na ukupan broj zaposlenih stanovnika naselja).
- Naselja od 2000-4999 stanovnika, s 25 % i više zaposlenih u naselju stanovanja, i to u sekundarnim i tercijarnim djelatnostima (u odnosu na ukupan broj zaposlenih mještana) te s udjelom nepoljoprivrednih kućanstava od 50 % i više.

Model diferencijacije urbanih, ruralnih i prijelaznih naselja u Republici Hrvatskoj

TIP NASELJA	BROJ NASELJA	BROJ STANOVNIKA	UDIO STANOVNIKA (%)
Urbana	143	2 324 144	54.2
Ruralna i prijelazna	6613	1 960 745	45.8
HRVATSKA	6756	4 284 889	100

Izračunao autor prema modelu
Državnog zavoda za statistiku 2011.

Na što je potrebno paziti prilikom definiranja ruralnih područja Hrvatske s aspekta ruralnog razvoja?

- **Ruralna područja obuhvaćaju** različite tipove naselja (sela, prijelazna naselja, mali gradovi)
- **Mali grad je integralni dio ruralnog područja**
 - Pitanje veličine malog grada je otvoreno, osim o broju stanovnika ovisi prvenstveno o funkcijama koje naselje ima (uprava, opskrba, školstvo, zdravstvo i sl.)
 - istraživanja u Hrvatskoj kao gornju granicu malog grada uglavnom postavljaju 10.000 ili 20.000 stanovnika (naselja, ne kao JLS!)
- **Administrativne granice općina i upravnih gradova često onemogućavaju spoznavanje geografske stvarnosti – na lokalnoj razini potrebno je koristiti i podatke za naselja**
 - unutar jedne JLS često se nalaze različiti tipovi naselja pa podaci na razini JLS pridonose uopćavanju i nedovoljnoj osjetljivosti na stvarne procese u prostoru

Literatura i izvori

Literatura

- Lukić, A. (2010.) *O teorijskim pristupima ruralnom prostoru*, Hrvatski geografski glasnik, 72 (2), 49-75
- Lukić, A. (2012.) *Mozaik izvan grada – tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske*, Meridijani, Samobor
- OECD, 2003. Territorial indicators of socio economic patterns and dynamics DT/TDPC(2002)23. (<http://oecd.org/dataoecd/42/16/15181756.doc>)
- Ostroški, Lj. (2011.) *Model diferencijacije urbanih, ruralnih i prijelaznih naselja u Republici Hrvatskoj, Metodološke upute 67*, Državni zavod za statistiku, Zagreb
- Rogić, I. i Salaj, M. (ur.). (1999.) *Srednji gradovi u hrvatskoj urbanizaciji*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb
- Salaj, M. (ur.), (1999.) *Program prostornog uređenja Republike Hrvatske*, Zagreb: Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja, Zavod za prostorno planiranje.
- Zupanc, I. (2008.) *Gradska naselja Hrvatske u popisima stanovništva 1961. 2001.*, *Geografski horizont*, 54 (2), 43-52

Izvori

- A revised urban-rural typology, Eurostat regional yearbook 2010
- DG Agri Guide for the Application of the LEADER Axis of the Rural Development Programmes 2007-2013 funded by the EAFRD – Revised version, http://enrd.ec.europa.eu/app_templates/filedownload.cfm?id=E8A73212-048D-029C-0E96-A39ED26D53F3
- Podaci o površini jedinica lokalne samouprave, Državna geodetska uprava
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Godine, www.dzs.hr
- Pravilnik o provedbi mjere 202 – «Priprema i provedba lokalnih strategija ruralnog razvoja» unutar IPARD programa (NN24/13)
- Strategija ruralnog razvoja Hrvatske 2008.-2013., Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja
- Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (pročišćeni tekst) NN 19/13